
ZAHRANIČNÍ PŘÍSPĚVKY S ČESKÝM PŘEKLADEM

614.23(437):617:356.33(437):355.01(497.2)“1912/1913“

CZECH PHYSICIANS AND SURGEONS DURING THE BALKAN WARS IN BULGARIA (1912-1913)

K. TROŠEV

Bulgarian Military Medical Academy - Navy Hospital,
Varna, Bulgaria

Medical facilities and health care in the Bulgarian Army were insufficient at the beginning of the Balkan Wars and that is why the Bulgarian Red Cross decided to ask foreign countries for help.

A great charity campaign took place in Prague. An auxiliary corps of physicians with the head of Prof. Kukula was formed and its mission was to ensure and organize the Czech physicians' participation.

The auxiliary corps was sending volunteers organized in medical missions or individually to Bulgaria. At first self-supporting medical missions were organized. Physicians, senior medical students, voluntary nurses, sick nurses, and, sometimes, also an organizer and an interpreter were the members of these missions. They were trained to perform surgery and that is why surgeons were usually at the head of them. The missions were equipped with medicine, dressing material, splints, medical instruments, some of them were equipped even by an X-ray apparatus, a vibrator and thermostats. Completely staffed up and equipped teams were able to treat and diagnose at high professional level. Many Czech doctors/surgeons, later famous, took their first steps in new medical branches just in the Balkan Wars. After the number of volunteers had increased, they had to leave individually, they even provided themselves with own medical material.

In consequence of our research we made up a list of the participants according to which 106 doctors, 1 masseur, 20 hospital porters/ambulance drivers and 1 quartermaster took part in the action. In the Bulgarian Military Medical Service in the Wars there was the greatest number of Russian volunteers followed by the Czechs who formed one fifth

614.23(437):617:356.33(437):355.01(497.2)“1912/1913“

ČEŠTÍ LÉKAŘI V BULHARSKU V DOBĚ BALKÁNSKÝCH VÁLEK (1912-1913)

K. TROŠEV

Bulharská vojenská lékařská akademie - Námořnická
nemocnice, Varna, Bulharsko

Zdravotnické vybavení a zdravotní péče v bulharské armádě na začátku balkánských válek byly nedostatečné, a proto se Bulharský červený kříž rozhodl žádat o pomoc cizí státy.

V Praze proběhla velká pomocná akce. Byl sestaven Pomocný lékařský sbor v čele s profesorem Kukulou, který měl za úkol zajistit a organizovat účast českých lékařů v ní.

Pomocný sbor posílal do Bulharska dobrovolníky v organizovaných lékařských misích, ale i jednotlivě. Zpočátku byly organizovány soběstačné lékařské mise. V nich byli lékaři, medici z vyšších ročníků, dobrovolné sestry, ošetřovatelé, někdy i organizátor a tlumočník. Tyto skupiny se připravovaly na chirurgickou činnost, proto v jejich čele stáli chirurgové. Mise byly vybaveny léky, obvazovým materiálem, dlahami, lékařskými nástroji, některé dokonce rentgenem, vibrátorem, termostaty. Kompletně kádrově i materiálně vybavené týmy byly schopny léčit i diagnostikovat na vysoké profesionální úrovni. Mnozí později slavní čeští lékaři udělali právě v balkánských válkách své první kroky v nových oborech lékařské vědy. Když počet dobrovolníků hodně vzrostl, museli odjíždět individuálně, dokonce si opatřovali vlastní zdravotnické vybavení.

V důsledku našeho výzkumu jsme sestavili seznam účastníků, podle kterého se akce zúčastnilo 106 lékařů, 1 masér, 20 sanitářů a 1 intendant. V bulharské armádní zdravotnické službě ve válkách bylo nejvíce ruských dobrovolníků a hned za nimi se počtem řadili Češi, kteří tvořili pětinu z celkového počtu cizích dobrovolníků, čeští lékaři pak

of the total number of foreign volunteers; Czech doctors formed one fourth of the total number of doctors. Accommodation, equipment and supply were not the same and that is why the extent of the activities was also different.

Sophia

At the Sorting Hospital the first Czech Mission was headed by Štěpán, MD. Its work of place was on the third floor of the military school and there were 450-500 beds. The Mission was equipped with lots of dressing material and instruments, bed linens, appliances and even with food cans. There was an operating theatre, two dressing-stations with seven tables and satisfactory furnishings.

The second Mission led by Burian, MD worked on the second floor of the same building and there were 340-400 beds. As Lankašová, MD says it was equipped the same way as the Prague Teaching Hospital and each patient had its own case history where the development of his illness was followed. Burian was satisfied with his work and he could perform war surgery using all the modern instruments possible. This Mission also had an X-ray from the auxiliary corps. Four doctors worked there and for example at the department with 120 beds approximately 30 re-bandages were done daily. According to the documentary evidence N° 20 and 21 about the activities, 1475 patients were treated by the Czech Mission on the second floor.

The Skečana Echelon Hospital in Sophia was a mobile one and that is why its equipment was bad. Zahradníček, MD and Přecechtěl, MD together with the Bulgarian doctors treated 555 sick and wounded. We have not found any evidence of the surgical activity at this hospital, only Přecechtěl, MD mentioned in his memories: „I worked in Sophia during the Second Balkan War...the gained knowledge in the field of war surgery and in the help to the wounded was of great contribution to all of us.“

Plovdiv

The doctor Moravek's expedition arrived from Sophia. It was a big mission. Morávek, MD headed a echelon hospital with 300 beds, established in a boy's secondary grammar school. He established an operating theatre and two dressing-stations there and he also disposed of a sterilizer. By reason of the shortage of instruments, at the beginning the mission had to be able to cope with two medicine chests' instruments during the first ten days and

čtvrtinu z celkového počtu lékařů. Ubytování, zařízení a zásobování misí nebylo stejné, a proto se lišil i rozsah jejich činnosti.

Sofie

V distribuční nemocnici byla první česká mise vedena MUDr. Štěpánem. Pracovala ve třetím patře vojenské školy a měla 450-500 lůžek. Mise byla vybavena spoustou obvazového materiálu a nástrojů, ložního prádla, aparátů, dokonce i potravinovými konzervami. Její oddělení mělo operační sál, dvě převazovny se sedmi stoly a uspokojující nábytkové zařízení.

Druhá česká mise MUDr. Buriana pracovala ve druhém patře stejné budovy a měla 340-400 lůžek. MUDr. Lankašová píše, že zde vše bylo zařízení jako na pražské klinice a každý pacient měl svoji dokumentaci, kde se sledoval vývoj jeho nemoci. Burian byl se svou prací spokojen a mohl „dělat válečnou chirurgii se všemi moderními prostředky“. Tato mise měla i rentgen od pomocného sboru. V ní pracovali čtyři lékaři a například na oddělení se 120 lůžky se denně dělalo přibližně 30 převazů. Podle výkazů č. 20 a 21 o činnosti bylo českou misí ve druhém patře léčeno 1475 pacientů.

Skečanská etapová nemocnice v Sofii byla putovní nemocnicí, a proto její vybavení nebylo moc dobré. Společně s bulharskými lékaři zde MUDr. Zahradníček a MUDr. Přecechtěl léčili 555 nemocných a raněných. Nenašli jsme žádné zmínky o operační činnosti této nemocnice, jen MUDr. Přecechtěl ve svých vzpomínkách píše: „Ve 2. balkánské válce jsem pracoval v Sofii... velkým přínosem byly pro nás získané vědomosti v oblasti válečné chirurgie a v pomoci raněným“.

Plovdiv

Výprava MUDr. Morávka přijela ze Sofie. Byla to velká mise. MUDr. Morávek vedl etapovou nemocnici s 300 lůžky zřízenou v budově chlapeckého gymnázia. Zřídil tam operační sál, dvě převazovny a měl i sterilizátor.

Pro nedostatek instrumentů na začátku musela mise prvních deset dnů vystačit s nástroji ze dvou lékařských kufříků a převazovat přitom denně až 150 nemocných, někdy i operovat. Běžně se zde

they had to rebandage up to 150 patients daily. Sometimes they had to operate as well. It was common to fill in the case histories of all patients.

At the second echelon hospital the Department of Surgery was headed by Mikula, MD and the Department of Internal Medicine by Oščádák, MD. Lecturer Václav Novotný also worked with his bacteriological laboratory there for a short time. There were 130 beds in that hospital. The Spilka's bacteriological mission had its own thermostat. Consultant Zimmer, MD was given 80 beds at the International Catholic Hospital where two well-equipped operating theatres were.

Jambol

The doctor Honzák's expedition was trying to reach the frontal battle line and that is why its members were disappointed having to work in the rear. The mission took over the Bulgarian Evacuation Hospital in the old barracks. Jambol was the first stop of train transportations of wounded from Lozengrad. Within a fortnight period more than 8000 wounded in poor conditions were treated at the hospital. Honzák, MD had to leave the mission after the fortnight, but the mission stayed there treating other approximately 700 wounded. A part of the mission left southwards and after a long journey they arrived in Lozengrad where they treated 2400-2800 wounded altogether in large rooms of the already existing hospital. They had to triage the sick there and send complicated cases into the frontal hospitals. Then Honzák, MD went to another hospital, so called the Army Hospital, where he worked as a surgeon.

The doctor Roháč's mission worked separately at the Department of Surgery with 70 beds and they disposed of their own equipment.

The doctor Zahradnický's mission with six surgeons broke up on their way to Lozengrad because of the shortage of surgical work.

In Lozengrad there was also the Department of Internal Medicine for 300 sick and at its laboratory the Czechs Hovorka, MD and Hachla, MD worked. A cholera vaccine was produced there.

Usun Küprü

Provazník, MD and Valeš, MD worked there at the largest hospital with 500 beds holding capacity, 30 beds of them were at the Department of Internal Medicine and the rest at the Department of Surgery. The mission disposed of its own equipment.

vyplňovaly všem nemocným chorobopisy.

Ve druhé etapové nemocnici vedl chirurgii MUDr. Mikula a internu MUDr. Oščádák. Krátce tam působil i doc. Václav Novotný se svou bakteriologickou laboratoří. Tato nemocnice měla 130 lůžek. Bakteriologická mise MUDr. Spilky zde měla svůj vlastní thermostat. Primář MUDr. Zimmer dostal 80 lůžek v mezinárodní katolické nemocnici, kde byly dva dobře vybavené operační sály.

Jambol

Expedice MUDr. Honzáka se snažila dostat k přední bitevní čáře a její členové byli značně zklamáni, když museli pracovat v týlu. Mise převzala bulharskou evakuační nemocnici ve starých kasárnách. Jambol byl první zastávkou vlakových transportů s raněnými z Lozengradu. Během čtrnácti dnů prošlo nemocnicí více než 8000 raněných, kteří byli v hrozném stavu. Po 14 dnech MUDr. Honzák opustil Jambol, ale mise tam ještě léčila dalších asi 700 raněných.

Část mise odjela směrem na jih a po dlouhém cestování se dostala do Lozengradu, kde léčila ve velkých místnostech již existující nemocnice celkem 2400-2800 raněných.

Zde museli nemocné třídít a těžké případy převádět do týlových nemocnic. MUDr. Honzák pak přešel do další nemocnice, tzv. armádní, kde pracoval jako chirurg.

Mise MUDr. Roháče zde pracovala samostatně na chirurgickém oddělení se 70 lůžky a měla vlastní vybavení.

Mise MUDr. Zahradnického se šesti chirurgy se na cestě do Lozengradu rozpadla pro nedostatek chirurgické práce.

V tomto městě byla i interní nemocnice pro 300 nemocných, ve které v laboratoři pracovali Češi MUDr. Hovorka a MUDr. Hachla. Zde se vyrábělo očkovací sérum proti choleře.

Usun Küprü

MUDr. Provazník a MUDr. Valeš zde pracovali v největší nemocnici s kapacitou 500 lůžek, z nichž 30 bylo interních a ostatní chirurgická.

Mise měla vlastní vybavení.

Varna

Consultant Václav Kafka was the only surgeon for all the city hospitals. He arrived on 2 November 1912. He worked at the State Hospital in a modern building with well-equipped operating theatre, at the Red Cross Hospital and at a Branch State Hospital. Kafka, MD operated on both the wounded and the civilians. He disposed of an X-ray.

Šumen

Niederle, MD and Erban, MD worked in Šumen from 17 November to 11 December 1912. There were 200 beds at the Department of Surgery of the State Hospital. At the Sorting Hospital there was the same number again. The Czechs also established an out-patients' department for the civilians. They performed surgery only thanks to the instruments they had brought with them.

Ruse

On the Czech doctors' arrival Očenášek, MD assumed the leadership of the newly established hospital in the building of the secondary grammar school. At the hospital established in another secondary grammar school Hanák, MD was receiving patients with minor problems and the convalescents.

Dede Agač

The only report left after the Štěpán's departure was that he was getting along there very well.

As for the other missions we have not found any reports about their accomodation, working conditions and the extent of their activities.

The Czechs did not work at the first battle lines like any foreign surgeon. The Czech volunteers always were at the second and third battle zones.

In the first war period, the Czech mission performed first of all hospital service at the second echelon zone. The Czech participation at evacuation service work was very little.

At the third zone, in the rear, individual missions were located in the rear hospitals in Pleven, Rusa, Šumen, Varna. The mission at the Sorting Hospital in the Military School in Sophia was a reliable element of the Military Hospital Service in Sophia.

In the second war period the Czech volunteers

Varna

Primář MUDr. Václav Kafka byl jediný chirurg pro všechny městské nemocnice. Přijel 2. listopadu 1912. Pracoval zde ve státní nemocnici v moderní budově s výborně zařízeným operačním sálem, v nemocnici Červeného kříže a ve filiálce státní nemocnice. MUDr. Kafka operoval jak raněné, tak i civilní obyvatelstvo. Měl k dispozici rentgen.

Šumen

MUDr. Niederle a MUDr. Erban pracovali v Šumenu od 17. listopadu do 11. prosince 1912. Chirurgické oddělení ve státní nemocnici mělo 200 lůžek. V divizní nemocnici jich bylo jednou tolik. Češi zřídili i ambulanci pro civilní obyvatelstvo. Chirurgickou činnost prováděli díky instrumentům, které přivezli s sebou.

Ruse

Po příjezdu českých lékařů se MUDr. Očenášek ujal vedení nově zřízené nemocnice v budově gymnázia.

V nemocnici v jiném gymnáziu MUDr. Hanák přijímal lehčí případy a rekonvalescenty.

Dede Agač

Po odjezdu MUDr. Štěpána ze Sofie do Dede Agače se zachovala o jeho pobytu jediná zpráva, že se měl velmi dobře.

Co se týče ostatních misí, nenašli jsme žádné zprávy o jejich ubytování, pracovních podmínkách a rozsahu činnosti.

Češi nikdy nepracovali v prvních bitevních liniích jako žádný cizí lékař. Čeští dobrovolníci byli vždy ve druhém a třetím válečném pásmu.

V prvním období války české mise vykonávaly především nemocniční službu ve druhé etapové zóně. Účast Čechů v práci evakuační služby byla velmi malá.

Ve třetím pásmu, v zázemí, byly jednotlivé mise rovnoměrně rozmístěny do týlových nemocnic v Plevenu, Ruse, Šumenu, Varně. Mise v distribuční nemocnici ve vojenské škole v Sofii byla solidním článkem sofijské vojenské nemocniční služby.

Ve druhém válečném období pokračovali čeští

continued performing their work in the second zone and in the third zone there was the only complete mission in Sophia at the Sorting Hospital. The Czech volunteers did not again take part in evacuation service.

In the third war period those working in the second and third zones stayed at their positions, but the character of their work changed.

Our watching their location in all the three war periods gives us a more clear idea where the Czech volunteers worked. In the first period, the missions were located evenly along the main route line of the troops movement in the direction of Lozengrad - Čataldže. The missions were located evenly in the rear as well. In the second war period, the missions were concentrated at south-western angle in the direction of Čataldža - Constantinople, in the echelon zones. The doctor Burian's mission worked at the Sorting Hospital which was in fact the Rear Hospital. In the third period the whole situation changed completely. The Czechs were at the echelon zone, at the south-west angle of the front and the Sorting Hospital in Sophia was also at the echelon zone. The front came near to Sophia and the sick were brought directly to the hospital so that it was impossible to evacuate them.

It is necessary to notice certain specificities in health care activities of the Czech Missions. The Czech Missions were completely equipped and prepared especially to perform surgery. The possible reason for that was that all the auxiliary actions were organized by the well-known Prague surgeon Prof. Otakar Kukula. His professional knowledge and skills in the field of war medical service was the guarantee of good organization. His post made possible to choose and enlist the best surgeons for his activities. Karel Štěpán, MD, František Burian, MD, Antonín Morávek, MD, Antonín Přecechtěl, MD were the outstanding ones among them, all of them were Prof. Kukula's assistant lecturers. Jaroslav Zimmer, MD, František Zahradnický, MD, Čeněk Roháč, MD, Bohuslav Niederle, MD from Kladno, Bedřich Honzák, MD from Hradec Králové were consultants. Václav Kafka, MD was a consultant at the Czech Children's Hospital in Prague. Hanák, MD and Očenášek, MD worked at the Prof. Vanýsek's department in Brno. Karel Hrdlička, MD was Prof. Rubeška's assistant, Anna Lankašová, MD worked for Prof. Kukula, Prof. Pavlík and Prof. Rubeška's. These surgeons usually worked in missions as they were used to from their

dobrovolníci ve své práci ve druhém pásmu a ve třetím pásmu byla jediná kompletní mise v Sofii v distribuční nemocnici. Čeští dobrovolníci znovu nebyli v evakuační službě.

Ve třetím období války ti, kteří pracovali ve druhém a třetím pásmu, zůstali na svých místech, ale změnil se charakter jejich práce.

Jasnější představu o tom, kde působili Čeští dobrovolníci, získáváme, sledujeme-li jejich umístění ve všech třech válečných obdobích. V prvním období byly mise rovnoměrně rozmístěny po hlavní směrové linii pohybu vojska, které šlo směrem Lozengrad - Čataldža. Mise byly rovnoměrně rozmístěny i v týlu. Ve druhém válečném období byly mise soustředěny v jihovýchodním úhlu ve směru Čataldža - Cařihrad, v etapových zónách. Mise MUDr. Buriana pracovala ve třídící nemocnici, která byla vlastně týlovou nemocnicí. Ve třetím období se celá situace od základů změnila. Češi byli v etapovém pásmu v jihozápadním úhlu fronty a distribuční nemocnice v Sofii se nalézala též v etapovém pásmu. Fronta se přiblížila k Sofii a nemocní byli přiváženi rovnou do nemocnic, takže evakuovat je bylo nemyslitelné.

V léčebné činnosti českých misí je třeba si všimnout určitých zvláštností. České mise byly kompletně vybaveny a připraveny především pro chirurgickou činnost. Možná, že to bylo způsobeno tím, že celou českou pomocnou akci organizoval známý pražský chirurg prof. Otakar Kukula. Jeho profesionální schopnosti a znalosti v oboru válečného zdravotnictví byly zárukou správné organizace. Jeho postavení mu umožňovalo získávat chirurgy pro akci a vybírat ty nejvhodnější. Mezi nimi vynikali MUDr. Karel Štěpán, MUDr. František Burian, MUDr. Antonín Morávek, MUDr. Antonín Přecechtěl - všichni asistenti prof. Kukuly. MUDr. Jaroslav Zimmer, MUDr. František Zahradnický, MUDr. Čeněk Roháč, MUDr. Bohuslav Niederle z Kladna, MUDr. Bedřich Honzák z Hradce Králové byli primáři. MUDr. Václav Kafka byl primářem české dětské nemocnice v Praze. MUDr. Hanák a MUDr. Očenášek pracovali u prof. Vanýska v Brně. MUDr. Karel Hrdlička byl asistentem prof. Rubešky, MUDr. Anna Lankašová pracovala u prof. Kukuly, prof. Pavlíka a prof. Rubešky.

Tito lékaři většinou vedli práci misí ve stylu práce klinik a oddělení, kde dříve působili.

work at their hospitals and departments. All the volunteers took part in a basic military medical service course under Prof. Kukula's guidance before their departure. The missions were perfectly supplied with medical material.

All the foreign missions treated its patients first of all in a conservative way, the reason of that were not bad conditions, but the requirements of modern war surgery of that time.

Nevertheless, the Czech surgeons used modern ways of surgery and if the case indicated they did not avoid them. As for face surgery, sinus trepanations were done, in case of mandibula fracture, fragments were sutured. Burian carried out his first plastic surgery purposefully here - there are documents confirming that. He carried out his first plastic-reconstruction surgery in Sophia. The patient Petr Iliev, 21 years old, was injured 9 October 1912 near Lozengrad. Burian found this patient on his arrival in Sophia two months after the injury and he put down an exact diagnosis to his case history: *Status post fracturam. oss. frontalis et nassalis lat. sin. Status post panophtalmiam sin. Deformatio palpebrarum. Plastica osteocutanea. Epilepsia*. According to a description and a sketch in the surgeon's own hand from 1 May 1913 they covered the defect with a skin-bone lap from the forehead stalk. Burian himself comments on that: „During the Balkan Wars I started to perform plastic surgery of an injured face and to cover skin defects at a large scale. They were only sporadic operations considering the large amount of work.“ Then he adds that these operations led him to his life's career of a plastic surgeon.

In Varna Kafka, MD covered major skin defects using free skin graft. In cases of cranial and cerebral injuries he used a practical classification distinguishing impressive fractures. Burian was trying to find the relationship between the type of injury and the projectile which caused the injury and he called attention to traumatic epilepsy. In these cases cerebral tissues resections were sometimes carried out with the exception of trepanations, bullet and bone splinters extractions, abscess drainages. In cases of nerves, spine, brain and chest injuries plaster immobilization was used. Burian used aluminium splints for extremities bones fractures. The integral part of the treatment was massages and physiotherapy. Sometimes it was necessary to carry out the humerus head resection and to use a galalit prosthesis. Vessel injury which was in the centre of

Všichni dobrovolníci absolvovali před odjezdem kurz základů válečného zdravotnictví, který vedl prof. Kukula. Mise byly optimálně zásobeny zdravotnickým materiálem.

Všechny cizí mise léčily své nemocné především konzervativním způsobem a příčinou toho nebyly špatné podmínky, ale skutečnost, že to vyžadovala tehdejší moderní válečná chirurgie.

Čeští chirurgové ovšem používali moderní způsoby operace a v případě indikací se jim nevyhýbali. V obličejové chirurgii se dělaly trepanace sinusů, sešívaly se fragmenty při fraktuře dolní čelisti. Burian zde cílevědomě prováděl své první rekonstrukční operace - jsou k tomu dokumenty. Svoji první plasticko-rekonstrukční operaci provedl v Sofii. Pacient Petr Iliev, 21 r., byl raněn 9. 10. 1912 u Lozengradu. Burian tohoto pacienta našel po svém příjezdu do Sofie dva měsíce po úrazu a sám napsal do chorobopisu přesnou diagnózu: *Status post fracturam. oss. frontalis et nassalis lat. sin. Status post panophtalmiam sin. Deformatio palpebrarum. Plastica osteocutanea. Epilepsia*.

Podle popisu a vlastnoruční skicy operátora z 1. května 1913 byla provedena operace s kožně-kostním lalokem na stopce z čela na místo defektu.

Sám Burian o tom píše: „V době Balkánské války jsem začal ve větším měřítku s plastickými operacemi poraněného obličeje a pokrýváním kožních defektů. Byly to však při tehdejší ohromné práci jen ojedinělé zákroky.“

Dále dodává, že jej tyto operace přivedly k jeho životní dráze plastického chirurga.

Ve Varně MUDr. Kafka kryl větší kožní defekty volným kožním transplantátem. Při poraněních lebečních a mozkových užíval praktické klasifikace, ve které rozlišoval impresivní fraktury. Burian hledal závislost mezi druhem poranění a projektillem, který je způsobil, a upozorňoval na traumatickou epilepsii. Při těchto poraněních se mimo trepanací, extrakcí nábojů a kostních úlomků, drenáže abscesů někdy prováděly i resekce mozkové tkáně. Při poranění nervů, páteře a mozku a při zraněních hrudníku se všeobecně užívalo sádrové imobilizace. Burian měl na zlomeniny končetinových kostí aluminiové dlahy. Nedílnou součástí léčby byly masáže a fyzioterapie.

Někdy bylo nutno provést resekci hlavičky humeru a použít galalitové protézy. Poranění cév, která se těšila velké pozornosti chirurgů, vyžadovala přes-

surgeons' attention called for an exact observance of pre-operation dates and operation indications.

Thanks to the Czech physicians and surgeons, some organizational problems such as sterilization at the battlefield, fight against wound infection, antiseptic dressings and physiological operations were solved and, sometimes, antitetanus serum was used. The successful professional care provided by the Czech Missions can testify low death rate.

The Balkan Wars left behind good relationship of the Czech missions not only to the Bulgarians but also to other Balkan nations. The War had a great effect on them. Perhaps Burian gives the best opinion: „I wish we could convince you to rise against mass massacre which is the contemporary war. It must be the voice of doctors that will shatter mankind's indifference. Work of human genius which is abused to annihilate the mankind must be also directed to make human progress.“

Translation: PhDr. Eva Drahokoupilová

né dodržování předoperačních lhůt a operačních indikací.

Díky českým lékařům byly racionálně vyřešeny i některé problémy organizačního rázu, jako sterilizace na bitevním poli, boj s infekcí ran, antiseptické obvazy, fyziologické operování a sem tam se používalo i protitetanové sérum. Úspěšnou práci v českých misích dokazuje nízká úmrtnost pacientů.

Balkánské války zanechaly ve všech účastnících českých misí dobrý vztah nejen k Bulharům, nýbrž i k ostatním balkánským národům. Válka na ně velice citelně zapůsobila. Snad nejlépe se o tom vyjadřuje sám Burian: „Kéž bychom vás mohli přesvědčit, abyste povstali v mocném protestu proti masovému vraždění, kterým je moderní válka. Právě z řad lékařů musí vyjít hlas, který probudí lidstvo z netečnosti. I práce lidského ducha, které je zneužíváno pro likvidaci lidstva, musí být usměrněna k budování lidského pokroku!“

Received 30. 10. 1999

Do redakce došlo 30. 10. 1999

